

KUN KANSA SAA VALLAN, KUKA SEN SAA?

Kreikkalainen Polybios on yksi antiikin suurista historiankirjoittajista. Monisatasivuisen ”Historiansa” esipuheessa (The Rise of the Roman Empire. Harmondsworth: Penguin Classics, 1979) Polybios lupaa tehdä lukijalle selkoa niistä ”keinoista ja hallinnon tavoista, joilla roomalaiset onnistuivat vähemmässä kuin viidessä-kymmenessä kolmessa vuodessa saattamaan koko asutun maailman valtansa alaisuuteen – saavutus, jolla ei ole vertaa koko ihmiskunnan historiasa”.

Polybios oli kreikkalainen. Roomalaisilla oli tapana ottaa voittamiensa kansojen johtavien perheiden jäseniä panttivangeiksi, ja tätä kautta Polybioskin päätyi Roomaan ja maineikkaan Scipioiden suvun vaikutuspiiriin, ystäväksi ja neuvonantajaksi. Näin tämän kreikkalaisen valtiomiehen silmien edessä olivat paitsi Rooman imperiumin nousu myös ne henkilöt, joiden kaltaisten toiminnan tulosta tuo mullistus oli.

On sanottu, että se, joka tuntee vain oman kulttuurinsa, ei tunne edes sitä. Kreikkalainen Polybios näki roomalaisen kulttuurin erityislaadun tarkemmin kuin yksikään roomalainen. Tuskin kenellekään roomalaiselle olisi ollut mah-

dollista kirjoittaa, että roomalaisten ”taipumus taikauskoi-suuteen pitää koko valtiota koossa” tai että roomalaisen rahvaan uskomus kuolemanjälkeisiin Hadeksen rangaistuksiin on, ”typeryydestään huolimatta, korvaamattoman hyödyllinen yleisen järjestyksen kannalta”.

KANSAN VALLATTOMUUS

”Rooman valtakunnan nousun” merkitykseltään kauaskantoisin luku on nimeltään ”Valtiomuodoista”. Tästä ovat peräisin tämänkertaisen klassikkotekstin sivut. Luvussa Polybios esittää teorian siitä, miten kreikkalaisten kaupunkivaltioiden historia kiertää eräänlaista kehää. Vallankumoukset ja hallitusmuodot seuraavat toinen toistaan, koska kukin valtiomuoto kantaa sisällään ristiriitoja ja seuraajansa siemeniä.

Polybioksen ajatus historian toistuvuudesta kannattaa ottaa vakavasti. Historiallisesti tarkasteltuna ”proletariaatin diktatuuriin” suurimpana ongelmana on aina näytännyt olleen se, kenestä tehdään kulloinkin diktaattori. Eli monet köyhälistön vallankumoukset ovat muutamassa sukupolvessa ajautuneet tyrannimaisiksi

perhedynastioiksi.

Yhteiskuntapolitiikka-lehden numerossa 4/98 Seppo Toiviainen pohdiskeli Venäjän mullistuksia. Hänen mielestään Jeltsinin Venäjä osoittaa ”uustarismin” merkkejä: ”Hovia eivät enää muodosta ylhäisaateli ja kenraalit, vaan niiden paikalla on uusrikkaiden ja entisen nomenklatuuran väki. Joskus tuntuu siltä, että puuttuu vain uusi Rasputin, ja jonkinlainen kehä olisi kiertynyt umpeen.”

Onko yhteiskunnallinen kehitys portaattain etenevää edistystä vai umpeen kiertyvä kehä? Polybioksen mielestä se on molempia. Hänen mukaansa meidän on mahdollista tunnistaa jonkin valtion kulloinkin kehitysvaihe. Ja että voimme siitä jopa ennustaa, millainen kohtalo kyseistä valtiota on odottamassa seuraavaksi. Eli ehkäpä jonkin sortin Rasputin jo nousee Kremlin portaita. Ja tuleva tyranni jo sanelee ensimmäisiä pikku ukaasejaan...

Monet kreikkalaiset ajattelivat, että ihmiskunnan historia on ikuisia tuhon ja uuden alun kiertokulkua. Heidän mielestään ihmiskunta on toistuvasti puristunut uuteen alkuun vedenpaisumusten tapaisista suurista katastrofeista. Aina on ollut joku Noakin tapainen sel-

vytyjä ja ihmissuvun siemen, josta kansat ja sivistys ovat taranneet uuteen alkuun.

Polybioksen teoria valtiomuotojen kiertokulusta ei kuitenkaan perustu tällaiseen puoleksi myyttiseen muinaishistorian kehään. Hänen teoriansa valtioiden poliittisista muodonmuutoksista perustuu kokemusperäisesti havaittaviin sosiologisiin ja psykologisiin lainalaisuuksiin. On aivan ihmishuonnon mukaista suosia sukulaisia ja ystäviä: tässä on dynastian siemen. Samoin on inhimillistä pyrkiä elämässään asemaan ja vaurauteen sekä pitää sitten saavuttamistaan eduista kiinni: syntyy yhteiskuntaluokkia. Yhtä ymmärrettävää on, että sorretut pyrkivät nousemaan: syntyy luokkien välinen taistelu. Talouselämän kiertokin jättää toisia syrjemälle kuin toisia.

Polybioksen kuvaamaan kansan jakautumiseen ei tarvita kovinkaan mutkikasta kapitalismia tai kehittyntä tavareiden vaihtoa. Riittää, että viljelysmaa on yksityisomistuksessa ja että köyhemmät velkaantuvat rikkaammilleen huonojen satojen sattuessa. Lainsäätäjä Mooses tunsikin hyvin eriarvoisuuden kierteen ja kehät jo tuhat vuotta ennen Polybiosta. Näin voimme päätellä laista, jonka tarkoitus oli palauttaa kansan keskuuteen tasa-arvo aina muutaman sukupolven välein. Mooses määräsi, että joka viideskymmenes vuosi vietetään ”Riemuvuotta” ja silloin annettakoon kaikki edellisten vuosikymmenien aikana kertyneet velat anteeksi. Maansa menettäneille annettakoon maat takaisin. Eikä kenenkään pidä vastentahtoisesti oleman veljensä orja.

Polybioskin uskoi, että on löydettävissä keinoja eriarvoisuuden kehän murtamiseen. Perustuslakiin pitäisi kirjata eräänlainen vallanjako, joka pistäisi yhteiskunnan lainomaisuudet ja ihmisten taipumukset toimimaan siten, että ne olisivat ikään kuin toinen toisensa ”vastapainoina”. Esimerkkinä hän mainitsee muinaisen Spartan lait, joiden mukaan kenelläkään ei saanut olla enempää maata kuin toisella ja kaikkien on syötävä tasa-arvoisesti erityisesti järjestetyillä yhteisaterioilla.

Polybioksen päivän tekstissä ilmaisema huoli eriarvoisesta syömisestä saattaa tuntua hassulta. Mutta kannattaa muistaa, että yhteinen ja tasa-arvoisesti jaettu ateria on ollut kaikkien veljeysutopioiden olennainen osa. Sitä harjoittivat alkukristityt ja sellaisen yrittivät toteuttaa Kiinan ja Venäjän kommunistit. Santeri Alkiokin uskoi, että mikäli salissa ruokaileva isäntäväki siirtyisi takaisin pirttiin samaan pöytään palvelusväkensä kanssa, uhkaava yhteiskunnallinen kahtiajako voitaisiin estää. – Työpaikkaruokailun historia olisi mitä herkullisin kulttuurihistoriallinen tutkimusaihe.

Moosoksen säätämät riemuvuodet on heitetty historian roskakoriin siinä missä hänen yrityksensä kieltää koron ottaminen lainasta. Polybioksen oppi vallanpunnuksista ja tasapainoista on sen sijaan vielä hyvissä voimissa. Päivän tekstinä olevat Polybioksen ajatukset elähdyttivät muun muassa Montesquieun kirjoittamaa ”Lakien henkeä”. Sieltä Polybioksen keksintö kulkeutui Yhdysvaltojen perustuslakiin, joka puolestaan oli esikuvana myöhempien aikojen demo-

kraattisille vallankumouksille. Tällaisen mutkan kautta Polybios on myös Suomen perustuslain kummisetä.

Polybios näyttää pohtineen jo kaksituhatta vuotta sitten haavikkomaisen salaviisasta kysymystä: jos kansa saa vallan, niin kuka sen saa? Muis-tan, miten koulun yhteiskuntatiedon tunnilla opettaja kertoi, että Suomessa presidentin valta on ”vastapaino” eduskunnan vallalle. Minusta oli perin merkillistä, että ensiksi kansa valitsee itselleen eduskunnan – ja sitten se valitsee sille vielä vastapainon! Polybios olisi osannut opettajani paremmin selittää, miksi toimiva demokratia tarvitsee ”vastapainoja”. Suomen poliittinen järjestelmä takaa, että myös tulevaisuudessa Helsingin puistoihin ilmestyy yhä uusia presidentinpatsaita. Vallanjako takaa kuitenkin sen, että ne perkeleet eivät nouse pilvenkorkuisiksi.

ELÄKÖÖN RUOTSIN VALLANKUMOUS!

John Kenneth Galbraith käytti eräässä televisiohaastattelussa käsitettä, jota en ollut koskaan aikaisemmin kuullut. Hän puhui ”Ruotsin vallankumouksesta” ja siitä, miten suuren vaikutuksen se oli häneen – kolmekymmenluvun nuoreen radikaaliin taloustieteilijään – tehnyt. Tiedän, että on ollut Ranskan vallankumous tai Venäjän vallankumous. Mutta että sveamammareillakin olisi muka ollut vallankumous?

Biologi Richard Dawkins on luonnehtinut hyvinvointivaltiota suurimmaksi toinen toisestaan huolehtivaksi eläinyhteisöksi, mitä maapallo on koskaan päällään kantanut. Esimerkiksi viisimiljoonainen

Suomen kansa on runsasväkisempi kuin suurinkaan muurahaispesä. Ihmiskunnan aamunkoiton pyynti- ja keräilykulttuurit olivat varsin tasa-arvoisia, mutta myöhempien vuosituhansien kaikki suuret valtakunnat ovat aina perustuneet suuren joukon orjuuttamiseen. Tällaisesta näkökulmasta pohjoismaisen hyvinvointivaltion pystytys on kaikkein perusteellisimman vallankumouksen – hyvinvointiyhteiskunnan rakentamisen – muistopäivät, paraatit ja sankaripatsaat? Missä koululaisille kerrottavat historian suuret hetket ja merkkihenkilöt? Sen sijaan, että viettäisimme esimerkiksi ”maaseutukansan tinkimättömän, mutta aina nerokkaiisiin kompromisseihin yltäneen suuren pojan” J. Virolaisen merkkipäivää, luemmekin kuvalehdistä Vironperän – tuon nykyisen valtakunnanmummo- lamme – uusimmat kuulumiset: onko Johanneksella ollut köhää ja onko Kyllikki keittänyt sille hunajamaitoa. Tämä on toki somaa. Mutta kuinka voisimme juhlimallakin puolustaa vallankumousta, jonka ympärille ei ole voinut rakentaa kansan mieltä nostattavaa ja yhdistävää kulttia?

Hyvinvointivaltion Suuri Vallankumous ei ole kuitenkaan syönyt lapsiaan. Aarne, Harri, Kalevi ja Vappu voivat hyvin, Hertta ja Rafaelkin kokivat luonnollisen kuoleman. Sen sijaan on mahdollista, että lapsenlapsemme syövät tämän

isovanhempiemme käynnistämän ruotsalaistyyppisen vallankumouksemme. Polybios kertoo, miten demokraattisen vallankumouksen ensimmäinen sukupolvi rakentaa tasa-arvoisen yhteiskunnan, mutta sen lastenlasten näkökulmasta tuo yhteiskunta toimii lähinnä ponnistuslautana henkilökoh- taiseen kohoamiseen. Isovanhempien rakentama yhteiskuntajärjestys alkaa tuntua heistä suurimmalta menestyksen esteeltä.

Ehkä Suuri Pohjoismaainen Vastavallankumous on parhailaan hiipimässä keskuuteemme? Ehkä jonakin päivänä vain havahdumme olevamme tyystin toisenlaisessa yhteiskunnassa? Ja taaksemme jättämä

tasa-arvoisuuden maailma näyttää epätodelliselta muinaisuudelta. Kun olin vielä pikku- poika, isoisäni kertoi, miten hän oli tavannut satukirjailija Topeliuksen. Isoäiti puolestaan kertoi, miltä oli näyttänyt ilmielävä William Cody -sarja- kuvista tuttu Buffalo Bill. Ehkä pian saamme kertoa samanlaisia legendoja lapsenlapsillemme: ”Silloin, kun vaari oli pieni, oli sellaisia sairaaloita, joissa köyhät ja rikkaat potivat rinta rinnan, saivat yhtäläisen hoidon ja samaa kanaviilokkia riisipedillä. Ja mustaherukka- hyytelöä annettiin paksult kaikkein surkeimmankin katuojasta nostetun juopon lautaselle”.

HEIKKI SARMAJA

JOHDATUS TIETEELLISEEN PERUSTUSLAILLISUUTEEN

7. Muinaisina aikoina saattoivat kuninkaiksi uskotut miehet pysyä arvostetussa asemassaan aina hamaan vanhuuteensa. Tuollaiset kuninkaat rakensivat lujia muurien ympäröimiä varustuksia tai hankkivat lisää maata taatakseen alamaisilleen suojan vihollisilta ja vauraan elämisen ehdot. Kilvoittellessaan tuollaisten päämäärien puolesta eivät he herättäneet muissa kateutta tai vihamielisyyttä, sillä tuollaiset kuninkaat eivät koskaan antautuneet lellittelemään itseään muiden kustannuksella. He eivät ylvästelleet koreilla vaatteilla tai hienoilla ruuilla, elivät pahan vaan kuten muutkin ja jakoivat jokapäiväisen elämän ilot ja vaivan kansansa rinnalla.

Mutta siitä lähin, kun hallitsijat saivat valtansa perintönä ja havaitsivat olevansa vankassa ja turvatussa asemassa tai

omistavansa elintarpeita enemmän kuin tarpeeksi, alkoi tuollainen ylenpalttisuus kasvattaa heidän nälkäänsä. Ja siitä lähin alkoivat he pitää ikään kuin luomostaan lankeavana, että hallitsijoiden oikein kuuluikin erottautua kansasta hienoilla vaatteilla tai nauttia joutavanpäiväisestä loistosta ja kaikista mahdollisista merkil- lisyksistä, joilla ruokaa voidaan valmistaa tai tarjoilla. Otaksuivatpa he vielä niinkin, etteivät mitkään rajoitukset saisi häiritä heidän lemme- seikkailujaan, olivatpa ne sitten kuinka laittomia tahansa.

Kaikki tällaiset paheet herättivät ensi alkuun kateutta ja närkästystä, myöhemmin syvää vihaa ja suuttumusta. Seurauksena kaikesta oli, että kuni- kuus muuttui tyranniaksi. Täl- lä tavoin siis otettiin ensimmäiset askeleet kohti yhteiskun-

nan sisäistä jakautumista, mutta samalla tehtiin tilaa kumoksellisille salaliitoille. Niiden solmijat eivät suinkaan olleet kotoisin valtakunnan huonoimpien keskuudesta, vaan pikemminkin olivat he kaikkein etevimpiä, oikeamielisimpiä ja rohkeimpia. Sillä juuri sellaisten on vaikeinta sietää omien hallitsijoidensa saamat- tomuutta ja velttoutta.

8. Kunhan kansalaiset vain löytävät itselleen johtajat, tukevat he sitten heitä syistä, joita edellä jo olen osoittanut. Ja tuloksena sitten on se, että kuninkuus ja monarkia pyyhkäistään syrjään. Tilalle nousee ja kehittyy ylimysvaltainen järjestys, aristokratia. Tällöin kansa on taipuvainen, aivan kuin maksaakseen kiittolisuuden velkaansa monarkian kukistajille, antamaan uusille johtajilleen määräysvallan ja uskomaan siten kohtalonsa heidän huostaansa.

Ensi alkuun aristokraatit ottavatkin mielihyvin vastaan tällaisen velvoitteen ja pitävät tärkeimpänä tehtävänäan yhteisen edun valvomista. He hoitavat tunnontarkasti niin yksityiset kuin julkisetkin asiat. Mutta jälleen tapahtuu niin, että seuraava sukupolvi perii- kin vallan ja aseman valmiina omilta isiltään. Nousevalla sukupolvella ei olekaan mitään kokemuksia menneisyyden onnettomista oloista tai tasa-arvoisuuden ja puhumisen vapauden perinteistä, sillä onhan se kehdestä saakka kasvanut vallan ja etuoikeuksien maailmassa.

Niin hylkäävät he ylevät velvoitteet. Jotkut tekevät sen ahneuden ja häpeämättömän rahanhimon houkuttelemina, jotkut toiset sortuvat viiniin ja

iloisen elämän liiallisuuksiin. Onpa vielä niitäkin, jotka rikkovat naisrauhaa ja raiskaavat poikia. Tällä tavoin, heidän paheidensa vuoksi, muuttaa aristokratia muotoaan tullakseen nyt harvojen vallaksi, oligarkiaksi. Ennen pitkää nämä oligarkit sitten puolestaan yllyttävät kansan samanlaiseen kiukkuun ja kaunaan, jollaisesta on jo edellä kerrottu. Tuloksena kaikesta on, että heidän hallitsemansa aikakausi kärsii saman surkean kohtalon, joka koitui tyranniin tuhosiksi.

9. Kokemuksesta tiedämme, että kunhan vain jostakin ilmaantuu mies, joka on havainnut tyranniin kansalaisissa herättämän vihan ja kateuden ja joka rohkenee puheilla tai teoilla osoittaa olevansa niiden tyranniin vastustaja, niin on hän kohta havaitseva, että melkoinen osa kansasta on valmis häntä seuraamaan. Mutta sen jälkeen, kun kansanjoukot ovat tappaneet tai ajaneet oligarkit maanpakoon, ei enää uskalletakaan asettaa uutta kuningasta valtaistuimelle. Kansalla on yhä vereksessä muistissaan koetut epäoikeudenmukaisuudet, joihin edelliset kuninkaat syyllistyivät. Kansa ei myöskään uskalla antautua harvojen hallittavaksi, sillä se muistaa liiankin hyvin, mitä tapahtui, kun se sellaiseen virheeseen viimeksi sortui.

Tässä tilanteessa ainoa toiveita herättävä ja turmeltumat- tomalta tuntuva vaihtoehto näyttää löytyvän kansanjou- kosta itsestään. Ja niin käänny- tään nyt tämän tahon puoleen ja hallitusmuodoksi julistetaan harvainvallon sijaan demokra- tia. Näin kansa ottaa haltuunsa ylimmän vallan ja vastuun val- tion asioista.

Niin kauan kuin yhä on elos- sa harvainvallon kauheuksia itse kokeneita ja niistä elossa selvinneitä kansalaisia, pidetään demokraattista hallitus- muotoa suurena siunauksena. Samoin pidetään kunnia- saavutettua tasa-arvoa ja pu- humisen vapautta. Mutta jäl- leen, niin pian kuin uusi suku- polvi astuu esiin ja demokratia jää perustajiensa lastenlasten harteille, onkin tämä uusi su- kupolvi niin tottunut tasa-ar- voon ja puhumisen vapauteen, ettei se enää osaa sellaisille antaa arvoa vaan alkaa kilvan pyrkiä kansalaistoveriensa yläpuolelle. Ja huomattakoon, että juuri rikkaat näyttävät ole- van kaikkein altteimpia tällai- sille houkutuksille.

Kun tuollaiset sitten alkavat kiihkeästi tavoitella itselleen jotakin hienoa virkaa huoma- takseen vain, että heidän omat kykynsä tai tarmonsa eivät yllä halutun viran saavuttamiseen, keksivät he nyt esittää kansalle kaikenlaisia houkutus- ja lahjuksia ja näin syövät suihin- sa kansan aseman. Seuraukse- na kaikesta tästä on, että ainai- sessa korkeiden virkojen ha- muamisessaan herättävät nämä muuttamat kansan kes- kuudessa paheita, lahjusten nälän ja tavan niiden ottami- seen. Tällä tavoin demokratia vaihtaa muotoaan ja siitä tulee hallinto, jossa kukoistaa väki- valta ja vahvemman oikeus.

Tällaisten aikojen koittaessa ovat kansanjoukot jo tottunut saamaan elantonsa toisten kä- destä, ja heidän elämäntar- peensa ovat tulleet riippuvai- siksi muiden varallisuudesta. Mikäli kansalaiset sattuvat täl- laisessa tilanteessa löytämään itselleen johtajan, jolla on kun- nianhimoa mutta joka on köy- hyytensä takia syrjäytetty mer-

kittävistä asemista, niin ovat he yhdessä valmiita pystyttämään väkivaltaan perustuvan hallituksen. Tämän jälkeen kansa yhdistää voimansa ja pistää toimeksi kunnon verilylölyn, ryöstää ja karkottaa maasta viimeisetkin vastustajansa, vaipuakseen vain petomaiseen julmuuteen, kunnes sitten löytää itselleen hallitsijan ja despootin.

Tällainen on yhteiskunnallisten vallankumousten kierto-kuikko ja luonnonlaki. Tämän periaatteen mukaisesti valtion muodot muuttuvat toinen toiseksi, päättyäkseen sitten siihen muotoon, josta kaikki oli alun alkaen liikkeelle lähtenyt. Jokainen, jolla on selkeä käsitys näiden tapahtumien kierrosta, saattaa erehtyä ennustessaan, kuinka pitkän ajan jokin muutoksen mullistus on vievä jossakin valtiossa. Mutta mikäli hänen harkintansa ei ole vihamielisyyden tai kateuden sumentama, erehtyy hän harvoin arvioidessaan jonkin valtion saavuttamaa nousun tai laskun vaihetta tai arvioissaan siitä, millaiseksi vallitseva valtiomuoto on seuraavaksi muuttuva.

10. Tarkasteluni tässä vaiheessa tahtoisin esitellä lyhyesti spartalaisen Lykurgoksen lainsäädäntöä, koska sillä on tähdellisiä yhteyksiä käsittelemääni aiheeseen. Lykurgos nimittäin ymmärsi erinomaisen hyvin, että esittelemäni yhteiskunnalliset mullistukset tapahtuvat kiertämättömän luonnonlain seurauksena. Siksi hän päätyikin sellaiseen kantaan, että jokainen valtion perustuslaki, joka lepää vain yhden ja ainoan periaatteen varassa, on luonnostaan horjuva. Koska sellainen valtiomuoto

huononisi ajan oloon siksi rapion lajiksi, joka on sille syntyjään luonteenomaista. Ruoste syö rautaa ja laivamato puuta siten, että päältä katsoen ei voi nähdä sitä tuhoa, jota pinnan alla on jo tapahtunut. Aivan samoin kantaa jokainen hallitusmuoto itsessään erityistä, sisäistä, ja siihen itseensä kiinni kasvanutta pahetta. Niinpä kuninkuuden synnymäinen pahe on yksinvaltainen despotia, ylhäisövallan pahe on harvojen oligarkia, ja demokratia kantaa kohdusta saakka mukanaan raakaan voimaan perustuvaa hallitusvaltaa. Joten on aivan mahdotonta, syistä, jotka edellä selvitin, estää kutakin hallitusmuodon lajia vähittäin rappeutumasta oman itsensä rujoksi kuvaksi.

Lykurgos pystyi ennustamaan kaiken tämän. Siksi hän ei tehnytään omasta hallitusmuodostaan yksinkertaista tai yhtenäistä, vaan yhdisteli omaansa kaikkien erilaisten ja parhaiden hallitusmuotojen hyveet ja valikoidut piirteet, niin ettei yhdestäkään ominaisuudesta tulisi kaikkea hallitseva ja kohti omaa helmasyntiään vetävä. Lykurgoksen säätämässä laissa kukin aineosa tasapainotti toisensa vaikutusta niin, ettei mikään vetänyt liiaksi puoleensa tai kallistaisi vain yhdelle laidalle. Toisin sanoen valtion tuli pysyä pitkiä aikoja tasapainon tilassa vastavuoroisuuden periaatteen ja vastavoimien ansiosta.

Näin kuninkuuteen lisättiin ammos kansan pelkoa antamalla kansalle riittävän suuri osa hallitusvallasta – näin estettiin kuninkaan lankeaminen ylimielisyyteen. Kansan puolestaan oli hyvä pelätä vanhimpien neuvostoa, senaattia, jotta kuningas puolestaan ei joutuisi

kansan halveksunnan kohteeksi. Senaatin jäsenet puolestaan valittiin vain ansioitumisen perusteella, ja näin voitiin luottaa siihen, että senaatti tekisi päätöksensä aina oikeudenmukaisesti eikä olisi eripurainen. Näillä keinoin tämäkin valtiovallan osa, jota vanhas-taan oli syrjitty vanhoillisuutensa takia, saavutti uutta voimaa ja valtaa senaattorien tarmoon ja vaikutusvallan ansioita. Näin ollen spartalaiset saivatkin kiittää näille periaatteille rakennettua perustuslakiaan siitä, että onnistuivat säilyttämään vapautensa pitempään kuin yksikään toinen kansa, josta meillä on kirjallisia lähteitä käytössämme.

Tällaisia keinoja noudattaen saattoi Lykurgos järjensä ja päätteleyensä avulla ennustaa, mihin suuntaan tapahtumat luonnostaan kulkevat ja millaiset syyt tapahtumiin vaikuttavat. Näin saattoi Lykurgos laatia lait hallitusmuodoksi ilman, että hänen olisi täytyntä käydä historiallisten epäonnistumisten kovaa koulua.

Roomalaisten tapaus on toisenlainen. Vaikka he ovatkin päättäneet samankaltaisiin hallintoa koskeviin ratkaisuihin, niin he eivät olekaan turvautuneet abstraktin ajattelun keinoihin, vaan roomalaiset ovat pikemminkin ottaneet oppia lukemattomien taistelujen ja vaikeuksien antamista kokemuksista. Näin ovat myös roomalaiset, menetysten ja tappioiden antaman kokemuksen ohjaamina, ja valittuana aina oikeamman ja viisaamman suunnan saavuttaneet saman päämäärän kuin Lykurgos: parhaan hallitusmuodon, mitä maa on päällään koskaan kantanut.

POLYBIOS